

Blowin' in The House **Gietense jeugdcultuur rond 1970**

Erwin H. Karel

Op 23 mei 1970 drong de politie in Gieten de lokale jongerensociëteit 'The House of the Rising Sun' binnen. Het sociëteit was vernoemd naar een song die door de band 'The Animals' in de jaren zestig populair was geworden. Er kwam de regel in voor: 'It's been the ruin of many poor boy, and God I know I'm one'. Of de politie vreesde dat de sociëteit ook het leven van menig Gietense jongeling ten gronde zou richten is onbekend. Wel was vrijwel heel het dorp ervan op de hoogte in het jongerenhok drugs werden gebruikt. De lokale bevolking had weinig op met deze stadse gewoonte. Zij vreesde dat haar waarde en normen overspoeld zouden raken door de stadse cultuur. Of was er toch iets anders aan de hand? Het Criminologisch Instituut te Groningen onder leiding van de later zo verguisde hoogleraar W. Buikhuisen deed in de eerste maanden van 1970 onderzoek naar het drugsgebruik in Gieten.¹ Later promoveerde één van de medewerkers, H. Timmerman, op hetzelfde onderwerp.² Beide onderzoeken geven een aardig profiel van de Gietense jeugd en haar subculturen eind jaren zestig en begin jaren zeventig. De onderzoekers schetsten geenszins het beeld van losgeslagen groep randjongeren, hoewel een belangrijk deel van de Gietense bevolking 'de langharigen' wel zo beschouwde. Volgens de criminologen betrof het een groep naar hun identiteit zoekende adolescenten. Die identiteit vonden zij deels in een eigen subcultuur waar hasjiesj roken gewoonte was. Werd het platteland bedreigd door de stadscultuur of door zijn eigen jeugd?

Attemp One

In het voorjaar van 2000 publiceerde Klamer Bos een soort 'bronnenboek', een verzameling krantenartikelen, foto's en commentaren die herdachten 'dat Gieten met een overval van justitie "wereldnieuws" werd'.³ Aan de hand van deze publicatie en de door het Groningse Criminologisch Instituut gepubliceerde onderzoeken laten zich de feiten goed op een rijtje zetten. Bij de Gietense jeugd bestond in 1967 de behoefte aan een eigen sociëteit. Ze wilde niet alleen de geijkte knutselcursussen volgen maar had ook behoefte aan gezelligheid, muziek en discussie over wereld en politiek. Zij werden daarin gesteund door de welzijnswerker Nico Broer, die zijn werkterrein in Gieten, Gasselte, Borger en de omliggende dorpen had. Broer genoot het vertrouwen van de Gietense jeugd, vanwege zijn dienstbare opstelling. Hij drong de jongeren niets op, maar was wel bereid hen te helpen bij hun initiatieven.

De oude pastorie aan de Brink leek de meest geschikte plaats om een jongerenhuis te realiseren. Voordat het gemeentebestuur echter dit plan kon uitvoeren, vonden de jeugd elders een andere locatie, namelijk in een voormalige bakkerij aan de Eexterweg. Het zelf gecreëerde hok doopten zij 'Attemp One'. De wat schemerachtige ruimte met grote fauteuils en divans voldeed volledig aan de verwachtingen die de jeugd in die dagen stelde aan een soos, maar het riep bij de oudere bevolking het beeld op van sex, orgies en vrijwel al dat andere wat god verboden had. Wellicht dat de lokale gezagsdragers daarom het pand nauwgezet in de gaten oog hielden en spoedig ook voldoende argumenten hadden om het te

¹ W. Buikhuisen e.a., *Druggebruik in Gieten. Een veldonderzoek* (Groningen 1971)

² H. Timmerman, *Drugs in een plattelandsgemeente. Een vervolgonderzoek bij jongehashisgebruikers* (Groningen 1977).

³ Klamer Bos, *The House. Gieten: The House of the Rising Sun. Verhalen van de roemruchte periode 1967-1970* (Gieten, 2000), voorwoord.

willen sluiten. Alle noodzakelijk wettelijke vergunningen ontbraken en met de brandveiligheid in het gebouw was het droevig gesteld.

In augustus besloot het gemeentebestuur – dat meende te weinig greep op de situatie te hebben – dat het jongerenwerk definitief in de oude pastorie moest komen. Het stelde een subsidie beschikbaar om het pand op te knappen. De jongeren schikten zich hierin. Eind 1968 volgde de oplevering van ‘The House of the Rising Sun’. Aan burgemeester Van Walsum werd als openingshandeling de gelijknamige langspeelplaat van The Animals overhandigd. Lokale beatgroepen uit Emmen (Outcast) en Veendam (Ten Leq) zorgden voor de muzikale omlijsting en geheel conform de heersende tijdgeest werd de opening luister bijgezet met een zelfgefabriceerde rookbom.

De jongeren waren niet de enige gebruikers van het pand. Op de bovenverdieping was het jeugdwerk gehuisvest en eind 1969 werd in het souterrain voor de zogenaamde Brink-jongeren een ‘Texas-bar’ geopend. Deze jongeren onderscheidde zich van de The House-bezoekers, althans volgens de Groningse onderzoekers, door hun beduidend gezagsgetrouwere houding en door hun kortgeknipt haar. Drugs werden in de Texas-bar niet gebruikt. In de zomer van 1969 besloot de VCJC, de overkoepelende organisatie van het Gietense jongeren- en jeugdwerk, tot een reorganisatie. Dit betekende onder andere dat Broer werd opgevolgd door Joop Hilbrandie. The House-bezoekers interpreteerden dat als een poging van het bestuur om zijn greep op de sociëteit te versterken. In een nogal demonstratief afscheid van Broer staken zij hun mening niet onder stoelen of banken.

Het boterde van meet af aan niet tussen de jongeren en de nieuwe welzijnswerker. Zij vonden zijn begeleiding te bedisselend.⁴ Wellicht is deze wisseling van jongerenwerker essentieel geweest in de gebeurtenissen die volgden. Uit latere profielschetsen van het Criminologisch Instituut bleek namelijk dat The House-jongeren wars waren van overmatig gezag. Velen bezochten de sociëteit om aan het autoritaire optreden van hun ouders even te kunnen ontsnappen. De jongeren hadden nu echter het idee dat het VCJC-bestuur via Hilbrandie de greep op hen weer probeerde te versterken.

Escalatie

Tijdens de kerstvakantie in 1969 nam bij verschillende evenementen het drugsgebruik plotseling sterk toe. Eén van The House bezoekers herinnerde zich naderhand: ‘Wat was dat een fantastische week geweest. Veel nieuwe muziek, nieuwe vrienden en ook veel nieuwe ontdekkingen, want wat was er een hoeveelheid en wat een soorten stuff. Te gek voor woorden eigenlijk’. Het VCJC-bestuur en Hilbrandie hadden daarover andere gedachten. In hun ogen dreigde de zaak uit de hand te lopen. Het beleid van het bestuur was er op gericht het gebruik van drugs in het pand aan de Brink te verbieden. Maar tegelijkertijd wilde het van de welzijnswerker geen politieagent maken, omdat het hoopte via gesprekken met jongeren het drugsprobleem op te lossen. Hilbrandie slaagde er echter niet in om een vertrouwensrelatie op te bouwen met deze groep.⁵ Het beleid van het bestuur slaagde niet en het probleem escaleerde.

De affaire kwam in een stroomversnelling toen B.L. Homan Free, bestuurslid van de VCJC en gemeenteraadslid voor de VVD, zich openlijk begon te beklagen over het hasjgebruik. Zijn eigenzinnig optreden doet vermoeden dat er grote meningsverschillen binnen het VCJC-bestuur hebben bestaan. In de Gietense gemeenteraad betoogde Homan Free dat er geen overheidsgeld mocht gaan naar instellingen die illegaal softdrugsgebruik tolereerden. Nu de zaak zo hoog gespeeld werd, besloot het bestuur, met instemming van de jongerenwerker, in te grijpen. Veertien jongeren werd voor onbepaalde tijd de toegang tot The House ontzegd.

⁴ Bos, *The House*,. 10-11.

⁵ Bos, *The House*, 70.

De regionale pers pikte het conflict meteen op. ‘Hasj roken op platteland leidt niet meer tot een storm van protesten’ kopte *Het Nieuwsblad van het Noorden* 17 januari 1970. Deze titel dekte aardig de strekking van het artikel.⁶ Homan Free, die zich uitdagend een voorstander van het Griekse kolonelsregime en de Zuid-Afrikaanse apartheidspolitiek noemde, kwam in het artikel ruimschoots aan het woord. Volgens hem was niet alleen hij, maar het grootste deel van de bevolking sterk gekant tegen de vaak ‘drugsgebruikende en langharige jongelui’. Hij eiste dat er een eind werd gemaakt aan de wetteloze toestand in het pand aan de Brink. Andere geïnterviewden relativeerden de kwestie. De Gietense politieman Steinfort meende dat een inval geen zin had om dat je de handelaren toch niet te pakken kreeg. Hij verklaarde met veel gevoel voor realisme: ‘Ja, gebruiken mag niet, maar ergens speelt dit verschijnsel over de hele wereld en ik geloof niet dat nou net Gieten de eer te beurt valt dit verschijnsel even uit te roeien’.

De landelijke pers kreeg lucht van de zaak en op 23 januari 1970 publiceerde *De Telegraaf* een uitgebreid artikel onder de kop ‘Drugs in Drenthe’. Daarin beklagde de Asser officier van justitie zich dat volgens horen-zeggen ‘Drenthe onder de LSD’ zat. Homan Free greep de landelijke publiciteit dankbaar aan om zijn visie op de Gietense problemen voor het voetlicht te brengen: ‘’s Nachts bleef men in de sociëteit slapen en het grootste deel van de jongeren gebruikte verdovende middelen. Ze kwamen met bussenvol uit de dorpen rondom Gieten. Wie binnenwandelde kreeg direct een stikkie aangeboden. Er moeten dringend maatregelen genomen worden’.⁷

Stad verovert platteland

De vraag dringt zich op wat de landelijke pers nu zo interessant vond aan het drugsgebruik in een provincieplaats als Gieten. Immers in de meeste Drentse jongerensociëteiten was het roken van hasjiesj allang geen onbekend fenomeen meer. In Patri (Zuidlaren), Thor (Borger), Bistro (Rolde), Timpannelly (Emmen), Raspoetin (Emmen) en Paralaksis (Coevorden) kon men regelmatig de weeïge geur van hasj ruiken. De bezoekers van de Asser sociëteiten Oudcast en Rammanask wisten ook wel raad met softdrugs. In veel opzichten deden de plattelandssociëteiten niet onder voor het Paradiso, waar de Amsterdamse politie het gebruik van hasjiesj oogluikend toestond. De oudere generatie, die drugs associeerde met criminaliteit en opstandige stadse jongeren, zag hierin echter een bedreiging van het plattelandsleven. *De Telegraaf* pikte die gevoelens op: ‘Na de jeugd uit de grote steden in het westen van ons land beginnen ook de jongeren uit de Drentse dorpen de smaak van verboden drugs te pakken te krijgen’.⁸ Daarmee stelde de krant dat de stedelijke gewoontes het platteland binnendrongen. Soortgelijke meningen vond men ook in andere kranten. Zo schreef de pers dat het Gietense ‘The House of the Rising Sun’ het Paradiso van het platteland dreigde te worden. En een verslaggever van het *Nieuwsblad van het Noorden* noteerde in het eerder aangehaalde artikel: ‘Het roken van hasjiesj en marihuana houdt niet op bij de grenzen van de grote steden. Het platteland doet volop mee’.⁹

De autoriteiten en kranten waren geneigd te benadrukken dat er grote oppositie op het platteland bestond tegen het drugsgebruik. Inderdaad bestond er een actiecomité ‘Gieten Clean’ dat zijn mening niet onder stoelen of banken stak. Het sprak van ‘langharige en vies geklede onderwereldfiguren’, vond dat het een schande was dat deze hasj gebruikers in een door de gemeente betaald pand bijeen kwamen en hoopte dat de frisse geesten het uiteindelijk zouden winnen van ‘linkse krachten’. Een Gietenaar bood een van de Groningse

⁶ H. Kok, ‘Hasj roken op platteland leidt niet meer tot een storm van protesten’, *Nieuwsblad van het Noorden* 17 januari 1970

⁷ Harry Muller ‘Drugs in Drenthe’ *De Telegraaf* 23-1-1970.

⁸ Muller ‘Drugs in Drenthe’.

⁹ Kok, ‘Hasj roken op platteland’.

onderzoekers zelfs vijfhonderd gulden aan wanneer hij er voor zou zorgen dat het pand aan de Brink in vlammen opging.¹⁰ De pers beschouwde het drugsgebruik vooral als een stads modeverschijnsel dat het platteland binnendrong en daar voor verloedering van de jeugd zorgde. Maar lag er in werkelijkheid niet een generatieconflict ten grondslag aan de kwestie?

Uitsluiting

Jongerenwerker Hilbrandie verklaarde later: ‘Ik heb sterk de indruk, dat wanneer de jongeren meer geëngageerd waren geweest bij het maatschappelijk gebeuren en er vanuit het gebouw allerlei acties gevoerd werden (kabouters) er bij de bevolking een veel grotere tolerantie ten opzichte van deze jeugd geweest zou zijn’.¹¹ Het was een nogal vreemde waarneming, want men kon de jongeren geen desinteresse in maatschappelijke problemen verwijten. In 1968 hielden zij manifestaties ten behoeve van het hongerende Biafra en organiseerden zij discussies over de Russische inval in Tjechoslowakije. Bij The House-bezoekers dienden zich twee richtingen aan. Eén van hen, Jouke Jan de Boer, herinnerde zich in 1998: ‘Grofweg kwamen er langzamerhand twee kampen in de voorheen hechte groep van mede-oprichters. De ene vond vooral zijn rechtvaardiging in de politiek-maatschappelijke hoek. Velen van deze vleugel raakten betrokken bij anti-atoombewegingen en andere politieke groeperingen. Zij rookten ook nog wel stuff, tenminste de meesten, maar zij wilden vooral politieke actie, zoals bijvoorbeeld een anti-vreetkampanje met Kerstmis. De andere vleugel zocht het meer in verdergaande experimenten op het gebied van de drugs zoals voorzichtige pogingen met LSD en het gebruik van speed. De meesten van ons hoorden gewoon bij de ene of de andere groep, zonder dat we zelf precies wisten waarom’.¹² Deze houding van de jeugd was tamelijk typisch voor de Nederlandse jongeren in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw. Zij bewoog zich tussen een sterk maatschappelijk-politiek engagement (etatisme) en een op zelfontplooiing gericht individualisme.¹³ In die zin moeten ook de acties van de veertien uitgesloten jongeren die zich weigerden neer te leggen bij door het VCJC-bestuur opgelegde lot, begrepen worden. In de periode van februari tot april 1970 organiseerden zij een manifestatie onder de titel ‘stuff legaal’. Ze stelden onder andere dat de opiumwet uit 1928 ‘uit zijn voegen moest worden gerukt’. Hoewel de manifestatie niet vrij was van enig eigen belang, moet ze wel degelijk ook beschouwd worden als een vorm van politieke actie. De jongeren verzetten zich tegen een door de overheid gevoerde politiek, die het gebruik van softdrugs criminaliseerde. In die tijd beschouwden zij als zovelen het gebruik van hasjesj en marihuana als betrekkelijk ongevaarlijk, zelfs ongevaarlijker dan alcoholgebruik. Wat dat betreft deed de onderzoeksgroep van het Groningse Criminologisch Instituut een interessante waarneming in Gieten. De bezoekers van The House gebruikten veel minder alcohol dan bijvoorbeeld de jongeren van de Texas-bar, ondanks dat eerstgenoemden vaker in cafés kwamen.

Gecontroleerde tolerantie

De veertien jongeren stelden voor een *gecontroleerde tolerantie voor een beperkte groep* in te voeren. Het gebruik van hasj zou gecontroleerd moeten worden en alleen jongeren uit Gieten en Assen kregen toegang tot The House. Er moesten gesprekken komen met ouders, bezoekers en begeleiders van het pand aan de Brink. Feitelijk was het een gedogen van softdruggebruik onder voorwaarden. Sociale controle moest ervoor zorgen dat harddrugs buiten de deur bleven. De jongeren verklaarden: ‘Justitie kan er alleen maar blij mee zijn en

¹⁰ Timmerman, *Drugs*, 2.

¹¹ Bos, *The House*, 72.

¹² Bos, *The House*, 54.

¹³ J.W. Duyvendak, *De planning van ontplooiing. Wetenschap, politiek en de maakbare samenleving* (Den Haag 1999)

zal de zaak ‘oogluikend toestaan’, daar het gecontroleerd en begeleid wordt’. In hun bevolgenheid zagen zij de ontwikkeling in The House als een voorbeeld voor heel Nederland. Achteraf moet geconstateerd worden dat er grote miscommunicatie bestond tussen bestuur en opstandige jongeren. Het bestuur wilde drugsgebruik als probleem begeleiden, maar stond niet toe dat er nog langer in het pand werd gebruikt. Wat buiten de muren van de oude pastorie gebeurde viel buiten zijn directe verantwoordelijkheid. Het had daarin hooguit een begeleidende taak, onder andere door jongeren te wijzen op de gevaren van het gebruik van verdovende middelen. De House-bezoekers meenden echter dat het bestuur akkoord was gegaan met een zesweken durend experiment wat betreft de gecontroleerde tolerantie. In de hoofden van de bevolking, VCJC-bestuur en jongerenwerker overheerste het drugsgebruik. En een actie om softdrugs te legaliseren konden zij niet accepteren, wellicht ook om dat het een vorm van verzet was tegen het wettelijk gezag. Voor de bestuurders moet het beeld dat Henk Kinds, een van de voortrekkers van The House, schetste over het doel van het experiment een schrikbeeld zijn geweest. Kinds verklaarde onder meer: ‘Alle jeugdleiders uit de omgeving zijn voor legalisatie van soft-drugs. Ze vinden dat ze alleen op deze manier de zaak nog kunnen opvangen en begeleiden. Ik denk dat binnenkort ook in de andere Drentse jeugdcentra stemmen zullen opgaan die legalisatie willen!’

Voor de Asser officier van Justitie C.J. Oldenbeek was een dergelijke voorstelling van zaken in elk geval één brug te ver. De verwachting dat justitie oogluikend het softdrugsgebruik zou toestaan, bleek volstrekt misplaatst. Op 23 mei 1970 stond tot ieders verrassing de politie voor de deur. In opdracht Oldenbeek werd het pand uitgekamd en de veertig aanwezigen naar het bureau overgebracht om te worden gefouilleerd. Bij enkelen trof men drugs aan. Wat waren de redenen voor Justitie om binnen te vallen? Oldenbeek liet zich een aantal malen summier uit naar de pers over zijn reden tot ingrijpen. Niet lang na de politie-inval merkte hij op: ‘De opiumwet kent geen experiment’. Met andere woorden: niet de jongerenwerkers of de Gietense jongeren handhaafden de wet in Drenthe, maar de ambtenaren van justitie. De jeugd mocht The House dan wel vergelijken met het Amsterdams *Paradiso*, maar de Asser gezagsdrager was niet van plan het beleid van zijn Amsterdamse collegae te volgen. Op 18 november 1970 werden 4 personen veroordeeld: twee Assenaren, één Groninger en Willem W. uit Gieten. De rechter veroordeelde drie van hen tot een boete van 50 gulden, de vierde kreeg, wegens handel, 14 dagen onvoorwaardelijk. De vangst na de inval was beperkt geweest. Slechts enkele brokjes hasj waren gevonden. The House werd enkele maanden later heropend. Hasj-gebruik werd niet langer getolereerd.

Tot slot

Wat is nu het belang voor historici van de Gietense affaire? In de eerste plaats herinnert het ons eraan dat er veel te weinig aandacht is voor de naoorlogse geschiedenis van de jeugdcultuur. Van voor de oorlog kennen we de wat brave verhalen over de spinavonden en de Drentse dorpsjeugd die nog wel eens oogluikend werd toegestaan om eigen rechter te spelen. De jeugdcultuur heeft echter na de oorlog een enorme omwenteling doorgemaakt. Moderne communicatiemiddelen droegen ertoe bij dat jeugd een veel bredere horizon kende dan voorheen. De affaire Gieten was, zo kan achteraf vastgesteld worden in de eerste plaats een ‘hype’ voor de pers, ook al was dat woord toen nog onbekend. Het drugsgebruik werd daarbij centraal gesteld, als een modeverschijnsel of ongewenst stadscultuurpatroon dat binnendrong in het ‘onschuldige’ platteland. Maar in werkelijkheid speelde er net als in de stad een generatieconflict. De Gietense jeugd – en die uit de omgeving – zocht naar mogelijkheden om daaraan uiting en vorm te geven. Behalve politiek georiënteerde acties, muziek en kunst behoorde daarbij welhaast als vanzelfsprekend het gebruik van softdrugs. De jongeren haalden dit zogenaamde stadse modeverschijnsel zelf de dorpscultuur binnen.

Niet omdat ze naïef waren, maar als een middel om een eigen plaats in de plattelandssamenleving op te eisen.